

Marek Wierzbicki

Od Redakcji

Pamięć i Sprawiedliwość 8/1 (14), 9-10

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Od Redakcji

Tematem prezentowanego numeru „Pamięci i Sprawiedliwości” są dzieje okupacji niemieckiej i sowieckiej ziem polskich w latach drugiej wojny światowej, a zwłaszcza tematyka społeczna i gospodarcza tego okresu. Mimo niemal dwudziestu lat od usunięcia politycznych i administracyjnych barier w badaniach historycznych okupacyjna problematyka społeczno-gospodarcza (zwłaszcza dotycząca okupacji sowieckiej) pozostaje wciąż słabo rozpoznana. Składają się na to różne przyczyny. W polskiej historiografii są to tematy wciąż traktowane przez wielu badaczy jako drugorzędne w porównaniu do dziejów politycznych i militarnych. Ponadto wieloletnie ograniczenia badań nad dziejami okupacji sowieckiej powodują, że tematy społeczno-gospodarcze z lat 1939–1941 jeszcze nie doczekały się monograficznego opracowania. Większość studiów zamieszczonych w tym numerze koncentruje się na różnych aspektach gospodarczej i narodowościowej polityki okupantów.

Część z nich dotyczy – co jest niewątpliwym *novum* w naszej historiografii – zmian gospodarczych na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej pod rządami sowieckimi (1939–1941) oraz niemieckimi (1941–1944). Marek Wierzbicki analizuje w swoim artykule etapy polityki ekonomicznej władz sowieckich i jej wpływ na życie gospodarcze, jak również położenie obywateli polskich na ziemiach inkorporowanych do ZSRR. Artykuł Dietera Pohla ukazuje niemiecką politykę gospodarczą na tym samym obszarze po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej (22 czerwca 1941 r.), jej założenia i konsekwencje dla III Rzeszy oraz miejscowej ludności. Obydwa teksty potwierdzają opinię, że ziemie okupowane poddano intensywnej eksploatacji w interesie państw okupujących, nawet jeśli niektóre aspekty tej polityki służyły także ludności tych terenów (np. rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej i komunalnej). Potwierdzają także, że ziemie wschodnie przedwojennej Polski – z racji zacofania, niskiego stopnia uprzemysłowienia i urbanizacji – miały drugorzędne znaczenie gospodarcze dla obydwu okupantów, z wyjątkiem naftowego Zagłębia Drohobycko-Borysławskiego. Studium Sonii Schwaneberg przedstawia charakter i zakres wyzysku ekonomicznego, stosowanego w Generalnym Gubernatorstwie przez niemieckie władze okupacyjne, sprzeczności w założeniach niemieckiej polityki ekonomicznej na tym terenie, rozdartej pomiędzy postulatem bezwzględnego eksploataowania obszarów GG i zapewnienia im samowystarczalności gospodarczej. Artykuł Mirosława Sikory ujawnia zamierzenia i praktyczną realizację przejmowania mienia polskiego przez III Rzeszę, szczególnie w sektorze rolnym i mieszkaniowym na przykładzie prowincji śląskiej (górnosląskiej).

Studiom poświęconym problematyce gospodarczej towarzyszą artykuły dotyczące: opartej na anachronicznym paradygmacie rasowym niemieckiej polityki narodowościowej na Kresach Wschodnich w latach 1941–1944 (Frank Grelka) i jej negatywnego wpływu na stosunki narodowościowe na tym obszarze oraz polityki ludnościowej władz niemieckich w GG (Ingo Haar), m.in. polityki narodowościowej wobec Żydów i rozwoju niemieckiego osadnictwa. Ten ostatni tekst trafnie sygnalizuje różnice w sposobie realizacji celów nakreślonych przez Adolfa Hitlera i jego najbliższych współpracowników pomiędzy

centralnym i terenowymi szczeblami aparatu partii nazistowskiej i administracji państwowej III Rzeszy. Ciekawą próbę syntezy postaw ludności ziem okupowanych przez Niemców stanowi artykuł Jacka Andrzeja Młynarczyka, poświęcony kolaboracji z okupantem w GG. Teksty o tematyce społecznej i gospodarczej zostały uzupełnione przez artykuły poświęcone współpracy niemiecko-sowieckiej w aspekcie politycznym (Siergiej Slutsch) oraz eksterminacyjnym (Witold Wasilewski). W tym ostatnim artykule przedmiotem analizy stała się kwestia domniemanej współpracy państw okupujących Polskę w zbrodni katyńskiej oraz eksterminacji polskiej inteligencji pod okupacją niemiecką i sowiecką. Autor wykazuje, że nie ma podstaw źródłowych do – mocno ugruntowanego w polskiej pamięci – stwierdzenia, że Niemcy współpracowali z Sowietami w przygotowaniu tych zbrodni. Co więcej, istniejąca baza źródłowa skłania do przyjęcia założenia, iż III Rzesza nie wiedziała o zbrodni katyńskiej aż do kwietnia 1943 r. Tematykę okupacyjną podejmują jeszcze dwa dokumenty prezentowane w niniejszym numerze. Pierwszym z nich jest relacja dyplomaty hiszpańskiego z podróży do okupowanej Warszawy, opracowana przez Miłosza Grygierczyka. Drugim zaś, memoriał polskiego podziemia prołondyńskiego poświęcony zagrożeniu ze strony konspiracyjnych organizacji komunistycznych, opracowany przez Karola Sacewicza.

W pozostałej części numeru znajdują się artykuły, recenzje i polemiki podejmujące różne wątki historii powojennej. Niektóre aspekty działalności wywiadów USA i Wielkiej Brytanii porusza w swoim artykule Franciszek Grabowski, prezentując nieznaną dotąd udział polskich lotników w przeprowadzanych w latach 1949–1958 w Europie Środkowo-Wschodniej operacjach wywiadowczych SIS, OPC i CIA. Natomiast węgierski historyk Pál Germuska przedstawia współpracę węgiersko-libijską – w latach 1963–1985 na Węgrzech produkowano radiowe urządzenia wywiadowcze dla Kadafiego. Jarosław Stocki przybliża nam dzieje likwidacji Kościoła grekokatolickiego poprzez pryzmat genety i przebiegu tzw. soboru lwowskiego 8–10 marca 1946 r. W artykule Aleksandry Pietrowicz znalazł się opis inwigilacji Edwarda Serwańskiego przez peerelowską Służbę Bezpieczeństwa, stanowiący przykład stosunku władzy komunistycznej do ludzi starających się zachować własny punkt widzenia. Wątek „bezpieczniacki” wzbogaca odnaleziony niedawno dokument białostockiego UB, poświęcony współzawodnictwu pracy funkcjonariuszy tej instytucji w początkach lat pięćdziesiątych, który opracował i przedstawił Jerzy Autuchiewicz. W dziale „U sąsiadów” Leonid Zaszkiłniak zapoznaje nas ze stanem badań nad porozumieniami polsko-ukraińskimi lat 1939–1945 we współczesnej historiografii ukraińskiej. Niniejszy numer zamykają dwie recenzje. Pierwsza z nich, autorstwa Aleksandra Goguna, dotyczy książki Bogdana Musiała *Pole walki. Niemcy. I nie tylko*, opisującej kwestię przygotowań do wojny niemiecko-sowieckiej i jej przebiegu w 1941 r. Druga recenzja, napisana przez Tomasza Prokopa, poddaje krytycznej analizie książkę Pawła Machcewicza *Monachijska menażeria*. *Walka z Radiem Wolna Europa*.